3

10 Cent.

De Meidoorn in de kap.

REDE DOOR Mr. P. TIDEMAN.

KUYPER
BX
9479
.K8
T53
1913

N. V. Haarlemsche Drukkers- en Uitgevers-Mij.
v/h Gebrs. Nobels.

v/d H.

LIBRARY OF PRINCETON
FEB 2010
THEOLOGICAL SEMINARY

KUYPER BX9479.K8 T53 1913

Tideman, Pieter, 1871-1943.
Meidoorn in de kap /

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
Princeton Theological Seminary Library

http://www.archive.org/details/demeidoornindeka00tide

DE MEIDOORN IN DE KAP.

De Meidoorn in de kap.

REDE DOOR Mr. P. TIDEMAN.

N. V. Haarlemsche Drukkers- en Uitgevers-Mij.
v/h Gebrs. Nobels.

LIBRARY OF PRINCETON
FEB 24 2010
THEOLOGICAL SEMINARY

Auteursrechten voorbehouden.

De Meidoorn in de kap.

Zooals ik nu hier voor u sta om te spreken voor eene vergadering der vrijzinnige concentratie, wil ik dadelijk verklaren, dat ik mij van die concentratie eenigermate los gevoel. Ik acht dien naam voor het verbond ad hoc van alle Nederlanders, die modern zijn in hun denken en gevoelen, juist. Concentratie is een vreemd woord, beteekent samentrekking en duidt als zoodanig zoowel op verzameling, kudde, gemeenschap, als op samentrekking van gedachten, bezinning. Een spreker voor de christelijk-sociale partij van mr. dr. Van der Laar, heeft eens het volgend beeld gebruikt: de *coalitie* zag hij voor zich, een troep zat-gegeten wolven gelijk, die likkebaardend in woeste horde opnieuw uittrokken op roof. Verderop zag hij de *concentratie* als een troep ongetemde paarden; te voren hadden zij het gansche aardoppervlak hun vrijen grond gewaand, den bodem der wereld hadden zij met hunne hoeven gegeten, maar nu waren zij door het gehuil rondom opmerkzaam geworden op gevaar voor hunne veulens, op gevaar voor zich zelven, en snuivend, de manen wapperend, de oogen opengesperd, dringen zij trappelend opéén, ter verdediging.

Ik laat deze vergelijking voor rekening van den dichter. In ieder geval is ze voor de verzamelde vrijzinnigen of liberalen, betrekkelijk gesproken, niet beleedigend. Paarden zijn edele dieren en spierkrachtig; maar het zijn ook zenuwachtige dieren, die niet weten wat zij willen; door een bekwame kinderhand zijn ze te sturen en door een simpel pistoolschot te verschrikken. Maar het is niet daarom, dat ik mij eenigermate los van de concentratie gevoel. Het is omdat er aan de concentratie iets ontbreekt, iets dat de diepte, d. i. de vrijheid raakt van het menschelijk leven, iets van het geweten en van het begrip. De liberalen of vrijzinnigen van alle gading, de voormannen vooral, hebben dan ook niet in waarheid het oog en het oor, zelden het hart van *ons volk*. Want ons volk, in wezen religieus, leeft „uit de diepte". Wij, niet leerstellig gebonden mannen en vrou-

wen, moeten om die waarheid geen doekjes winden, wij, in de eerste plaats, mogen niet liegen. Waar daarvan de oorzaak schuile, daar schuilt ze, maar een feit is, dat met ons, liberalen, ons vrijzinnigen, die leven in het volk, het volk niet innig medeleeft, nòg niet. En dit willen wij toch, wanneer wij staatkunde bedrijven, Politiek met een groote P.; dit mòeten wij willen op straffe van onvruchtbaarheid.

Het volk vindt ons te stelselmatig, te afgetrokken, te koud, onze woorden te dor, wij geven den indruk aan hen die, omdat zij werken in de besmettende stof, den geheelen dag met vuile handen loopen, dat wij bang zijn onze handen voor hen vuil te maken. Terwijl wij genieten van onzen rijkdom en onze beschaving, maken wij den *indruk* gierig te zijn, onze kritiek maakt den indruk door zelfzucht te zijn ingegeven, en gemakkelijk spel heeft dan de volksmenner, die in een afzichtelijk beeld ook van ons, modernen, liberalen, vrijzinnigen, zou verklaren, dat ook wij als de Hervormers 300 jaar geleden zouden hebben gedaan, van onzen buik maken onzen god. Maken wij ten onrechte dien indruk? In ieder geval is juist wat ik zeide van de scheiding, die er nog bestaat tusschen ons en ons volk. Want waar zijn onze duizenden stille verklikkers als van Rome, onze 2500 loeiende deputaten, waar zijn onze duizend huisbezoekers als van de sociaal-democratie? O, zegt ge, die hebben gemakkelijk spel, aan 't uiterste rechts wordt een hemel hiernamaals beloofd en aan 't uiterste links een Luilekkerland hier beneden, en wij liberalen en vrijzinnigen, die niet liegen, doen geen beloften, die wij niet kunnen houden.

Ik geef het u gewonnen, het papier is geduldig en woorden zijn voor zekere menschen maar wat lucht. Maar niemand is er sneller bij, dan juist het volk, om het verschil tusschen schijn en wezen te ontdekken. Neen, ik vraag u, hebben wij waarlijk *te zamen* in gemoede onderzocht, ook bij ons zelf, elk in zijn eigen geweten, of wij niet mogelijk meer hadden kunnen doen voor het volk, meer hadden kunnen zijn voor het volk?

Er is een gezamenlijk onderzoek gehouden. De een verwachtte het meest van prikkelen van het particulier initiatief, de ander het meest van staatsbemoeiing, de derde was opportunist, en verwachtte alles van de schoone gelegenheid en een accoord is daaruit tot stand gekomen, het concentratie-program; maar hebben wij ons in dat accoord met hart en ziel ingeleefd? *Is* het een levend accoord met ons

allen als levende dragers daarvan? Leeft er hart in dat accoord? Nòg niet.

Het is vooralsnog een knap accoord. Maar er kan een *levend* accoord van worden. Er mòet een levend, een innig accoord van komen. Een accoord, waarin de stem van ons volk zelf medeklinkt.

Willen wij in dezen democratischen tijd waarlijk aanspraak hebben op de regeermacht, dan moet de kloof tusschen het liberalisme of de vrijzinnigheid en ons volk verdwijnen. — Maar hoe? Wat ontbreekt ons inderdaad?

Wij komen allen te kort in toewijding aan anderen, aan hunne *stoffelijke* en aan hunne *geestelijke* nooden. Het is beschamend; al is 't ook begrijpelijk. Alsof de geestelijke nooden door de stoffelijke werden beheerscht, en niet door het leven des geestes zelf, beveelt die welgedane pastoor die uitgeteerde moeder daar, wier kind thuis brand sticht, de andere kinderen en haarzelf mishandelt, aan: vrouwtje bid maar trouw; in dien waan verkochten die Jezuïeten in Polen tijdens hongersnood, voor geld, eetbare bidprentjes, die den honger zouden stillen. Alsof stoffelijke en geestelijke nooden hetzelfde waren, roept de historisch-materialist den werkman, die hoogerop wil, toe: *neem* gerust van uwen werkgever, als hij het u niet *geeft*, de meerwaarde van uw arbeid; en in dezelfde eenzijdigheid staat de staatssocialist vijandig tegenover kerk en wijsheid, omdat hij brood alleen de voorwaarde acht voor hoogere ontwikkeling. Schieten wij te kort in toewijding, het is vaak omdat wij, die niet-éénzijdig uit één beginsel leven, niet weten, of wij stoffelijke dan wel geestelijke hulp moeten verleenen. Onze tekortkoming is dan eerlijk, maar wie bij deze tekortkoming volhardt, hij rust in zelfbehagen en roest in zichzelven vast, en verwijft; bij hem komt de duivel der zelfbegoocheling en der gemakzucht en fluistert: laat de wereld haar beloop hebben, laat maatschappij en staat desnoods vèrloopen, als gij zelf maar niet minder wordt. O, valkuil der weelde! Alsof wij op ons zelven zouden kùnnen leven! Alsof niet iedere draad van onze kleederen, iedere plank, die wij betreden, ieder stuk dat wij eten, ieder boek dat wij openen, stof ware van de groote wereld, waarin wij zelven als niets zijn, alsof dit alles niet ware tot stand gekomen ook door den arbeid en den geest van ons voorgeslacht en van onze tijdgenooten, alsof zelfs niet iedere gedachte, die wij koesteren, wortelde in de eenwigheid, die voor onze vaderen geene andere was dan voor ons zelven!

Alsof niet juist ons vluchten uit de gemeenschap, in hoogsten aanleg een vluchten ware uit ons zelven, een afbreken van ons eigen huis. Want wij zijn in wezen gemeenschaps-schepselen. Wij zijn slechts zelf iets, voor zoover de gemeenschap zich in ons weerspiegelt. Daarom, ook uit zelfbehoud moeten wij de kloof dempen tusschen ons en ons volk, alle kloven. Daar staan dan de maatschappelijke nooden als stille, vragende figuren ook bij de stembus van dit jaar; het is een deel van ons eigen leven, dat daar lijdt! Moeten wij genezen door onderlinge afscheiding der volksgenooten voorop te stellen, gelijk Rome doet en Kuyper? Moeten wij als die beiden één volksgedeelte opzweepen om tot ons te komen en zoo eene verbinding tot stand brengen? De gelegenheid ware schoon. Nog nimmer te voren is ons volk in een koortsachtigen toestand geweest als thans. En nog nimmer zijn de voormannen van rechts de welvoegelijkheid zoozeer te buiten gegaan. Baron Van Wijnbergen, de schorre spreekbuis van de Jezuïeten naar het staatstooneel, schreeuwt ons toe, daarbij, laf, zeggende dat een Belg het heeft gezegd, alsof hij die het overbrengt, het verzwijgt: gij, lieden die links stemt, zijt „canaille" (rede te Leiden op 8 Mei 1913. Ochtendblad *N. R. Ct.* 9 Mei d. a. v.)

Dr. Kuyper dreigt (De Meiboom in de kap. Deputaten-rede 1913): gij wildet vroeger onze kinderen verwilderen en tot ongodisten maken op uw staatsschool, hier nu met alle kinderen, naar doctrinaire scholen met ze, secte-scholen, de staatsschool dood, en mocht gij, liberalen, het ditmaal winnen, wij peperen bij uw werk het u in, in 't komende vierjarig tijdperk.

„Voornit in coalitie, weer met Rome," roept Kuyper met andere woorden (ibidem) in antwoord op brieven van bentgenooten, waarin naar hij zegt, „met roerenden ernst gehunkerd wordt naar een weer geheel vrije verkiezing," „nu nog eens in coalitie", en in zijn opgewondenheid flapt hij er uit: „Geen quaestie, 't zij vroeg 't zij laat, „komt het hier weer toe" (tot vechten tegen Rome dus ook), „'t zal „mij een lust zijn, als ik op mijn ouden dag zulk een niets" (dus ook „Rome niet) „sparende guerilla (oorlog) nog mocht medemaken." Of ook de opgewondenheid dier bentgenooten paardenmiddelen behoefde om gestild te worden! Avond aan avond vliegen in stad en dorp de scheldwoorden van rechts naar links, en flitsen rechtsche vinnigheden door volle zalen, dag aan dag berichten de rechtsche bladen

honend de euveldaden der tegenpartijders, alsof zij waren eerroovers en schelmen.

In het rustige Bloemendaal scheurt, geholpen door zijn twee kleine jongentjes, een „deftig" koopman in tabak Heeren, gehuwd met eene dame uit bekende Jezuïetische familie, de aanplakbrieven voor den vrijzinnigen landdag van de boomen.

Inderdaad de rustige geest der openhartige waarheid is over Rome en zijn aanhang niet vaardig. De Heilige Geest, die ook „de goede „geest der menschelijke gemeenschap zelf" is, is hun vreemd. Het ware en rechte vol innigheid te beleven in rustig geloof aan de voortdurende overwinning van den geest over de stof, van de vrijheid over den dwang, van de beweging over den stilstand, zij kennen het niet.

En niemand aan die zijde denkt daarbij aan de Vrouw, die aan het hoofd staat van dit schijnbaar hopeloos verdeelde volk. Het ga hard tegen hard, roept Kuyper. Langs Haar heen. Hij heeft den meiboom, neen, den prikkelenden meidoorn in de kap, in de Jacobijnenkap op zijn gansch ontevreden kop gestoken. Hoe nu? Moeten wij dien rauwen strijd aldus aanvaarden? Waar ten aanzien van al wat anders denkt dan roomsch of dordtsch, leugen gestapeld wordt op leugen (men zie de enorme beweringen van Van Wijnbergen, ibidem, terecht als leugens gesignaleerd in de *N. R. Ct.*, ochtendblad van 10 Mei 1913), terwijl door Kuyper (De Meiboom in de kap), gij liberalen en vrijzinnigen, vergeleken wordt, zeker om 't kokend deputatenbloed te stillen, bij Alva en de Spaansche tyrannie? Laten wij er niet aan denken om dezen strijd aldus te aanvaarden, deze strijd onteert ons volk. Met dronken lieden vechten wij niet. Het recht ze neer te schieten hebben wij niet, het zou trouwens zijn het paard spannen achter den wagen, van half-waanzinnigen martelaars te maken. Wat dan?

Wanneer wij de waarheid aan onze zijde hebben, (hoort links de schitterende redevoeringen door een Bos over de algemeene politiek, door een Otto over het openbaar onderwijs, door een De Jong over de tariefwet, gehouden) — en wanneer wij de waarheid niet aan onze zijde hebben, bereiken wij niets, — staat ons niet anders te doen dan af te steken naar de diepte, meer te leven naar den geest, te denken langs groote lijnen, daarna gestadig onszelven te herzien, ons zelf te hervormen, ons met elkander te organiseeren; dan, maar ook dan alleen belanden wij als

van zelf in het hart van ons goedhartig volk; want dan gevoelt dit, ons aanhoorende, dat wij, niet het vleien of iets wijs maken, maar met hem mede-lijden en wijsheid betrachten, en in dat hart vinden wij dan weder iets van het allerbeste van onszelven terug. Willen is nummer één. Oprecht zijn is twee. Diepzinnig te durven zijn, zonder duister te wezen, dat is nummer drie. Met dat wij alleen zien, dat de boom boven de aarde groeit, heeft het diepe leven zijner wortelen niet opgehouden, zijn eigenlijke bron van kracht en groei te zijn. Wat bepaalde eens de macht van onzen tegenstander, en waarop gaat hij nog in woorden prat? Op zijne krachtige organisatie? 't Mocht wat?

Organisatie van eene partij is op zichzelve niets. Ze ontleent haar kracht aan doelwit en beginsel, wereldbeschouwing, de organisatie is uitvloeisel daarvan. De roomschen en Kuyperianen hebben inderdaad op ons vooruit: de simpelheid van levensbeeld. Daaruit spruit voort de eenheid van wil tot de verwezenlijking van dat beeld.

Wat is hun beeld? De maatschappij een stel zondige menschen, slechts door de kerk te brengen tot een beter leven na den dood en in die kerk, die leeft van onderwerping, één hoofd met stellig leergezag, tuchtmiddelen en absolute macht. Hoe wordt dat beeld verwezenlijkt? Door van den staat het instrument te maken van de kerk of anders, door van de samenleving, over het hoofd van den staat heen, te maken ééne groote kerk, inzonderheid een roomsche. Rome wilde dit van ouds, de paus ons aller heer, immers hij is de halfgod, vleeschelijk beeld van Christus, God op aarde. En Kuyper deed dit Rome na. Een oude vrouw heeft God gedankt, dat zij de j a s van dr. Kuyper eens mocht kussen. Die kleine paus!

Ook de sociaal-democratie heeft een eenvoudig levensbeeld, de zaligheid hier beneden door voldoend stoffelijk bezit voor allen te verkrijgen met leergezag, tuchtmiddelen en absolute macht der zg. m a s s a, geleid door een (partij)bestuur dat dan alles heeft en alles is. Een beeld te verwezenlijken óók door den staat tot instrument te maken..... van den klassestrijd. Eigenaardig is, dat èn bij Rome èn bij de sociaaldemocratie om te geraken tot verwerkelijking van 't vooropgezette eenheidsbeeld, men moet beginnen om, met de werke-

lijkheid in strijd, de menschheid kunstig te verdeelen in twee onderscheiden soorten: hier van geloovigen en ongeloovigen, daar van proletariërs en bezitters; alsof er iemand was die niets geloofde, er iemand was die niets bezat. Maar eenheid geeft kracht aan den wil en stevigheid aan het verband.

Wat is nu de eenheid van het liberale, het vrijzinnig levensbeeld? Een stroomende eenheid, een levende eenheid, een eenheid van twee! Zooals de mensch levende eenheid is van lichaam en geest, van stoffelijkheid en rede, zoo is de menschen-maatschappij de levende eenheid van gezag en vrijheid, dwang en verlossing, in hunne overdrijving: gezagsaanmatiging en anarchie. Gezonde groei der maatschappij is in 't harmonisch samenleven van deze tegenstellingen: gezag en vrijheid. Noch in den staat, noch in de vrije maatschappij is vrijheid denkbaar of bestaanbaar zonder gezag, noch ook gezag zonder de vrijheid. Wanneer dus Rome prat gaat op 't gezag als albeheerschend middenpunt, dan is het trotsch op z'n eenzijdigheid, dat is zijn dood. Rome is, zoodanig, een antiquiteit, en 't Kuyperianisme voor zoover 't op Rome gelijkt, en dat is sterk, eene tweede, en 't socialisme, voor zoover 't op Rome gelijkt en dat is in werkelijkheid niet weinig, is eene derde.

Alle die drie kan men zich denken rechts van ons, links van ons staat alleen de anarchie. Rechts van ons is het gezagsbeginsel één en alles, links van ons is het beginsel van de eenzijdig opgevatte vrijheid alles. Aan beide zijden faalt men.

Indien de liberalen nu gezag en vrijheid steeds laten gelden als de twee tegenover elkaar gestelde polen van het eene magnetische verband der maatschappij, dan gaat het goed. Komt er een vraag ter sprake van staatsdwang, steeds zoeke men daarbij het correctief in toepassing van het beginsel van de geestelijke vrijheid; komt er een vraagstuk op van losmaking van een verband, steeds zoeke men 't gepaste correctief op het gebied van het wetmatige, geordende, van het gezag.

Want in het leven is geen vastheid zonder losheid, geen heet zonder koud, geen armoede zonder rijkdom, geen vriendschap zonder haat, geen opgang zonder ondergang, en de staatkunde is de kunst, die van de menschenmaatschappij een bouwsel maakt, dat leeft, in vrijheid inzoover de deelen innerlijk vrij

zijn, bedwongen, in zoover het geheel staat onder uiterlijk gezag.

De rechtsche partijen hebben in het 4-jarig tijdperk, dat achter ons ligt heelemaal geen bouwsel geleverd, slechts parodieën van bouwsels, en Kuyper om toch iets te hebben, dit alles wel doorziende, heeft de aandacht in zijn deputatenrede van die mislukking afgeleid, door in de verbeelding zich een bouwsel op te trekken met een levend bloeisel in de kap. Van hoeveel armoede getuigt, nadat deze regeering zoo lang bezig is geweest, deze noodzakelijkheid nu nog een toekomstbeeld te toonen aan het volk.

Maar stil, worden wij nu niet overmoedig? Nog ligt het liberalisme voor den grond, nog ligt niet voor ons één program waaruit wij lessen putten en lijnen, waarlangs heel ons staatkundig leven zal kunnen gaan, nog bleven wij in veel van onze plannen oppervlakkig, nog is niet duidelijk gezegd, namens ons allen, dat als wij werkelijk de eerzucht koesteren in den modernen tijd te zamen een groot volk te vormen, zooals wij dat geweest zijn voor drie eeuwen, wij ook ons bloed, ons geld ter landsverdediging veil moeten hebben, nog is door ons modernen, de waarde van den godsdienst en zijn stoffelijken vorm de kerk niet mannelijk erkend en verschuilen wij ons religieus gemoed te vaak lafhartig achter smaad op naam-christenen, die in de kerk wel meugen, maar buiten de kerk niet deugen.

Maar er is hoop. Want een ruwe heiden staat boven een die veinst te gelooven; een dor geleerde, boven een man als Kuyper, die alleen met het volk meeleeft voorzoover hij het hypnotiseert.

Inderdaad, met ons geloof in de toekomst hebben wij, eerlijk blijvende ook tegenover ons zelven, alles voor.

Er is reden geweest voor de sociaal-democratie om zich op te werpen als strijdbent voor de arbeidersklasse, er is reden geweest voor de kerkelijke partijen om zich aaneen te sluiten, opdat niet met het wegvagen van het antieke, beleedigd werd wat heilig is geweest aan alle tijden. Ook het antieke was eene maal gloednieuw.

Maar die redenen zijn er nu niet meer. Wij kunnen, mits eerlijk en wetenschappelijk blijvend, mits elkander vertrouwend, mits onszelven verdiepend en redelijk steeds de beide beginse-

len van gezag en vrijheid met elkaar verbindend, de verantwoordelijkheid best aan.

Wat is dat: ons verdiepen? Beseffen, dat er een heilige geest is, die het Al doorwoont en die ook is de goede geest der samenleving. Moeten wij het besef daarvan verduisteren, omdat er menschen zijn die slechts vanaf de bladen van een Boek of van een voorwerp van, voor ons, onzinnige vereering, dien geest aanvaarden? Hangen ook wij niet in 't dagelijksche leven aan bepaalde woorden, en dezelfde dingen?

Maar zonder dat besef, dat ons den weg zal banen naar het hart van het geloovig volk, en ons volk is dit nog, blijft ons de taak te zwaar.

Wij staan met dezen stembusstrijd nog pas aan een zeer klein begin. De politieke strijd van dezen zomer is nog niets, bij die welke ons daarna wacht. Alle gezagsfanatici der roomsche kerk van alle landen, worden als op een prooi op ons land losgelaten. De man rukt aan den keten, maar de vrouw snoert die vaster en de pastoor houdt het andere eind en dwingt. 187.000 kinderen ontvangen roomsch onderwijs, leeren dat Willem van Oranje en zijn broeders schelmen waren en de kogel die den vader des Vaderlands het leven benam, der menschheid eenen dienst bewees.

Ons land wriemelt van kloosters, onze regeering is verroomscht, voor den schijn wordt de waarheid opgeofferd, als maar 't gezag der kerk geen schade lijdt, in 't zuiden van het land blijft het sociale leven op een nederig peil, maar twee millioen is bij den bisschop van Den Bosch voor kerkenbouw beschikbaar; als schapen en bokken wordt het volk gescheiden, en dat alles op het bevel van personen uit het buitenland, terwijl alle romaansche landen 't juk afschudden van de afstammelingen van het middeneeuwsch roomsch-christelijk rijk, nemen de katholieke Nederlanders, gelijk kameelen, steeds zwaarder lasten op hun schonders. De opvoeding der roomsche jeugd wordt gansch verknoeid, geleid in eene voor de andersdenkenden beleedigende richting, tot ongeloof of absolute onderworpenheid worden daardoor alle „geloovigen" gebracht.

De roomsche pers raast als een heksenketel. 't Degelijkst, althans het eerlijkst roomsche weekblad, *Rome,* zet boven aan elk nummer „Romein ben ik, en niets romeinsch acht ik mij vreemd." Een pater Poels, een Frans van Cauwelaert, die eerlijk biechten wat den

roomsche ontbreekt, worden verloochend en gehoond, geen priester bijkans of hij is verzekeringsagent, verkiezingsbaas. Er wordt een communiekleed geweven voor de Nederlandsche Maagd. Van roomsche zijde (niet met katholieke zijde te verwarren), dreigt ons het grootst gevaar.

Stoffelijke welvaart ons verzekeren, door wering van het verderfelijk, onzedelijk, verarmende tarief, is een der middelen om den invloed van 't antieke Rome tegen te gaan, want vrijhandel is openbare handel, en Rome heeft aan openbaarheid het land. Schitterend is daarom de strijd, door de vrijhandelaren van alle gezindten thans gevoerd, maar daarnaast, ook daarna wacht ons de groote strijd, de aanmatiging van Rome weg te dringen uit ons openbare leven, en voor dien strijd zijn wij *nog niet gereed,* zoolang er nog behendige mannen zijn als Kuyper, die van de steenen, vallende vanaf de afbrokkelende pyramide, Rome, tijdelijke kleinere woningen maken, waartegen gij u ook te pletter stooten kunt.

Eerst het beginsel van den vrijen handel aan de zege, daardoor deze regeering weg, dan Kuyper weg, voorgoed, dan alle roomsche invloed weggedrongen van het staatstooneel, terzelfder tijd dat in de r.-k. kerk de scheiding openlijk ontstaat tusschen goed-katholiek, godsdienstig, en roomsch, sectarisch. Dat is 't program, zijn negatieve zijde. De positieve vindt gij in het concentratie-manifest en..... in 'het Nieuwe Testament.

Evangelisch-liberaal, dat ware, zoo noodig, eene nieuwe partij.

De Meiboom in de kap der christelijke school? Ons goed, hijsch gij den meiboom op naar boven, 't is geen boom, maar een gestorven tak, stel hem aldus tot teeken op die kap, als het symbool der sekteschool, waarop hij prijkt: een *doode* tak.

Maar nog een beter beeld is dit: de Meidoorn in de jacobijnenkap van Kuyper, een meitak met doornen, de doorn van den hoogmoed, de doorn van het gebrek aan waarheidsliefde, de doorn van het gebrek aan wetenschappelijken zin, de doorn van den haat jegens andersdenkenden, de dunne scherpe doorn van de leervroomheid en het naamchristendom. Leve Kuyper als krachtman, zonder hem waren de liberalen nu nog in slaap, zonder hem was van concentratie de spraak zelfs niet geweest! weg met Kuyper den hypnotiseur, den Napoleon, die met de jacobijnen-muts op in zijn kar van echt wagenschot de vrienden van

Groen van Prinsterer heeft overreden, den ouden Van Beeck Calkoen, den ouden Mackay en den ouden De Marez Oyens, die het gebouw der Eerste Kamer heeft beschadigd, de Koningin in Overijssel heeft aangereden! leve Kuyper, die hoewel oud en reeds doof, zich nog stelt onder den geur van bloeiende lentebloesems! weg met Kuyper, die in deze bloemen verbergt zijne zoo tal van stekelige gebreken!

En geve God, die ook de goede geest is der gemeenschap, dat in ons land mannen opstaan binnen en buiten de concentratie, in kracht aan hem gelijk, in eerlijkheid zijn meerderen, moderne mannen, die door zijn voorbeeld afgeschrikt het slachtoffer niet worden van ijdelen roem, en die ons volk langs den van ouds beproefden weg van protestantsche eerlijkheid leiden vooruit, omhoog, maken tot een modern groot Nederland, los van onnatuurlijke gebondenheid aan den vreemde, zoo economisch als geestelijk, om, vrij tusschen de groote natiën, een eigen plaats in te nemen.

Gelijk ons land thans vooraanstaat in zake het transito-verkeer aan het vaste land van Europa door het inzicht en de werkkracht aan den dag gelegd in Rotterdam door allen, van den liberalen burgemeester af tot den anarchistischen arbeider toe, door den juisten zakenblik van regeerders en bedrijfsleiders van alle gezindten, zoo moge nu weer geheel Nederland na de nachtmerrie van dit zoogenaamd *christelijk,* inderdaad in elk opzicht *afgescheiden* bewind — zich vernieuwen, verruimen, veredelen, op zijde zettend de partijzucht, met Rotterdam als voorbeeld.

(Uitgesproken te Rotterdam op 14 Mei 1913. Nog niet geheel gecorrigeerd.)